

quan va arribar la democràcia, quan esperàvem actituds des del poder similars a països com França, on havíem anat a veure com funcionava això de la societat civil en llibertat –ves quines coses ignotes–, ens vam trobar amb actituds increïbles. I ens vam plantejar una disjuntiva: o criticàvem el nou Ajuntament democràtic que tant ens havia costat tenir i a sobre amb un alcalde dels “nostres” fent el joc –creïem– als franquistes, o callàvem. Vam callar, i aquí ens vam equivocar. Se’ns pot criticar a bastament d’il·lusos i d’ingenus. Els de la JCC ens vam equivocar en no protestar, eren els nostres contra les restes de franquisme, i a més, estàvem cansats. I va venir el conflicte de Can Borràs, la lamentable relació de l’Ajuntament amb els diferents intents de creació del Consell de Joventut, el tracte amb els esplais, la crisi de tot plegat. La destrucció de la dèbil societat civil sabadellenca i enmig el potent moviment juvenil, perla dels moviments juvenils catalans. Una part d’aquesta destrucció tenia raons intrínseques, una generació de joves que havíem deixat la pell en aquells anys. Cal afegir-hi la irrupció de les drogues en els sectors socials més avançats, que, com tantes altres coses, ens va agafar de sorpresa i molta gent hi va caure de ple. Però hi havia raons extrínseques

que, a més, estaven ben teoritzades per nosaltres mateixos en aquells moments. La idea era senzilla: tot el que s’havia fet amb tant de voluntarisme durant el franquisme s’havia de fer amb mitjans en democràcia. El que passava a França, per exemple: locals, diners, formació, reconeixement institucional, etc.

Si en les cruïlles de la història s’agafen camins equivocats, s’acaba topant amb un mur o fent fugides endavant, que en aquest cas és la professionalització. La frustració està servida. Amb aquest llibre a les mans podem reprendre un debat que ens porti a reflexionar sobre el paper de l’esplai: una potentíssima eina d’educació popular voluntària. Un debat que hauria de plantejar també la confluència de l’esplai sabadellenc amb la federació laica de Catalunya: ESPLAC, un camí que es va tòrcer per la força del pujolisme. Crec que al segle XXI l’esplai és encara més necessari que mai, ja que és dels pocs instruments de lluita per al canvi de mentalitats, la darrera frontera de la transformació social que avança escenaris futurs.

Jordi Serrano i Blanquer

Joaquim Sala-Sanahuja,
Miquel Carreras: model, estil i autocensura a
Conceptes i dites de Martí Rialp,

Sabadell: Fundació Bosch i Cardellach,
2006, 45 p. (Quaderns d’Arxiu
de la Fundació Bosch i Cardellach; 101)

La Fundació Bosch i Cardellach acaba de publicar el text de la conferència pronunciada per Joaquim Sala-Sanahuja en ocasió del centenari del naixement de Miquel Carreras i Costajussà. El tema escollit versa sobre l’estructura, l’organització i el desplegament intern dels *Conceptes i dites de Martí Rialp*. Abans d’entrar-hi, però, convé especificar que la publicació no només conté la conferència, sinó d’altres documents i textos addicionals que acompanyen o ajuden a explicitar-ne el sentit. Així, hom hi pot trobar les tres introduccions de les diverses edicions del llibre: la del mateix Carreras de 1938, la de la Fundació de 1949 (sense signatura), la de Núria Folch per a l’edició del Pi de les Tres Branques de 1988.

I això no és tot: hi ha una carta autògrafa de Carreras al seu amic Joan Llonch i una addenda final avançant una hipòtesi plausible arran de les causes de l’assassinat del polígraf sabadellenc al front d’Aragó. Aquesta darrera pivota sobre el contacte entre tots dos.

Sembla que Llonch hauria organitzat des de París l'oficina de propaganda col·laboracionista de Francesc Cambó, quan Carreras, de forma diguem-ne no gens prudent, li escrivia des del front republicà. No podem oblidar, tanmateix, el testimoni que Joan Sallarès va recollir a la presó, segons el qual, simplement, et mata abans el veï que el foraster. Carreras hauria anat a raure enmig d'una "collivada de brètols".

Tot plegat és un bon tast del llibre que prepara Joaquim Sala-Sanahuja sobre *Conceptes i dites*, al qual saludem ja d'entrada com una bona contribució al millor coneixement del pensador.

Assenyalaré només algunes qüestions de detall, extemporànies. És una llàstima que encara no puguem disposar d'una bona biografia de Carreras. Andreu Castells va deixar escrit que ell no es veia amb cor de fer-la, tot i que n'havia reunit moltes notes. Ens hauria estalviat als qui ens dediquem a la història intel·lectual, a l'anàlisi interna de les obres, bastants maldecaps i un anar i venir constant de llur contingut a dades poc segures.

El primer maldecap es refereix a la seva formació. Tothom dona per establert que Carreras era doctor. En efecte, als Arxius de la Fundació hi ha les paperetes de les notes de doctorat a Madrid, al 1929-1930. Però no hi ha, en

canvi, les tesis doctorals. Quan les va escriure? Quin n'era el contingut? On les va presentar? En quina data? Qui constituïa el tribunal? No són ni a Barcelona, ni a l'Arxiu de Tesis de la Universitat Complutense de Madrid, ni a l'Arxiu d'Alcalà (on sí que hi figura el gruix del seu expedient: recordem que, com a arxiver municipal, era funcionari). Potser enguany descobrirem, ara que per fi hi ha un equip de persones treballant-hi, que algun dels manuscrits que s'estan catalogant correspon justament a això; però de moment no podem donar per provat aquest fet.

Un segon maldecap el provoquen els seus contactes personals i les relacions que havia establert en els mitjans intel·lectuals catalans i espanyols. Amb qui discutia les seves tesis filosòfiques i jurídiques? Carreras patia d'una tímidesa malaltissa. Escollia interlocutors que de vegades, com és el cas del seu professor, el filòleg Joaquim Balcells, ni tan sols sabien que ho eren tant. No perquè no corresponguessin a la seva lleial amistat i afany d'atenció, sinó perquè senzillament Carreras desistia sovint de posar-s'hi en contacte. Per a d'altres, en canvi, Carreras sentia una romàntica "atracció de l'abisme". És el cas del filòsof marginal Diego Ruiz (ho sabem per una carta de Tomàs Carreras Artau) o, encara més

clar, de Cristòfor de Domènech. Ens diu en carta a Pascuchi al desembre de 1926: "Durant aquest temps m'he fet amic d'en Cristòfor de Domènech, que és l'únic home potser que, llevat d'en Balcells, ha pensat de mi que tenia quelcom de bo dins del cap".

Però no ens enganyem sobre això. No hi ha res que indiqui que el Carreras més madur era tan solitari o marginal com ell mateix es presenta en el seu temps de formació. Introvertit sí, però no aïllat. Les relacions personals, en la seva obra, solen mediatitzar les estrictament intel·lectuals. I això constitueix un altre maldecap: els seus rols professionals i afiliacions polítiques (que em semblen relacionats) també són personals. A la pròpia ciutat va tenir un paper preponderant i reconegut, malgrat les seves protestes d'humilitat i migradesa. A partir de 1932 no és només arxiver: és professor de l'Institut Escola i advocat i assessor de la Caixa d'Estalvis i, esclatada ja la guerra, és un dels dos advocats encarregats oficialment per l'Il·lustre Col·legi d'Advocats de Barcelona de fer-se càrrec de les finances del Col·legi de Sabadell. I no acaba aquí la cosa: com ens ha fet conèixer darrerament Àngels Casanovas, era delegat fiscal a la ciutat i va intervenir com a tal en alguns casos de condemnats a la pena màxima al 1938.

Breu, Carreras era, en el moment de marxar al front, una figura pública notòria, i tenia com a autoritat accés a informació confidencial. Aquesta imatge de Carreras no és precisament la d'un intel·lectual interiorment exiliat, sinó la d'una personalitat complexa amb funcions socials i polítiques també complexes.

Crec que Joaquim Sala-Sanahuja ha fet bé d'incorporar aquesta lectura a la seva anàlisi dels *Conceptes i dites*.

Anem ara a aquesta obra, epigramàtica, concisa, d'una prosa poètica –o “poemes en prosa”, com escrigué Joaquim Molas– del tot particular. Hi ha, en efecte, pòsits dels moralistes francesos del xvii, de La Rochefoucauld, de La Bruyère sobretot. També de Hölderlin, Schopenhauer, Nietzsche. Hom pot fer-ne, com suggereix Joaquim Sala, una lectura literària, comparar les diverses edicions i extreure conclusions sobre els exercicis d'autocensura (o d'autoafirmació) del mateix Carreras. És útil i interessant la proposta, especialment pel que fa a la relació entre cristianisme i política. Ens fa no oblidar el context convuls de la primera edició del llibre.

Hi ha un tema, tanmateix, que a mi sempre m'ha cridat molt l'atenció d'aquesta obra genuïnament original. Es tracta de l'engalzament de la cons-

ciència fragmentària que pensa (Marti Rialp) i que es pensa (Miquel Costa) en un mateix exercici. És com un llençol acolorit de pedaços que es presenta en un doble pla: el semàntic de l'estructura interna dels conceptes, el pragmàtic de la relació metonímica o metafòrica dels conceptes amb el doble subjecte Rialp/Costa. És aquest subjecte calidoscòpic –ara moral, ara polític, ara estètic, ara religiós– el que s'embolcalla, juga i fa voleiar el llençol en un rapte de colors. Però és Miquel Carreras o, millor, la seva ombra, la que s'endevina sempre sota la roba.

Una altra manera de dir el mateix és plantejar el tema des de la dinàmica de la paraula [dites, *Sprache*] sobre els conceptes [*Begriffe*]. Al període d'entreguerres, això fou el tema de la pragmàtica hermenèutica (Bühler, Heidegger) sobre la fenomenologia i el neokantisme i, dut a l'extrem, quasi contemporàniament, és el de la presència de la consciència tràgica dissolta en el llençol. L'*existencialisme* és preconitzat per Heidegger, Jaspers i és en certa manera historitzat per Huizinga (a qui Sala-Sanahuja atorga prou ascendència sobre Carreras) en l'estela de la filosofia de la història i de les formes simbòliques. Però el sentiment d'esfondrament, de crisi profunda de la cultura, és compartit en aquests anys per

tots els pensadors centreeuropeus. Recordem que al mateix any de publicació d'*Entre les ombres del demà* (1935), de Huizinga, Husserl està en plena redacció de *La crisi de les ciències europees*.

En aquestes circumstàncies, encara una altra manera de dir-ho: el nostre autor perboca literalment en el llençol tota la seva experiència personal. Fent-ho així, la transforma i es transforma ell en una mena de mecano de peces simbòliques per armar; però en diverses dimensions, sense seguir cap manual d'instruccions, en un diàleg obert amb la seva memòria i amb el seu context. Aquest és un procediment pròpiament antic, dialèctic, preracionalista, on ressona l'epistemologia dels humanistes del xvi –el pensament no consisteix en inferències, sinó en diàleg interior i exterior– i on, com recorda Sala-Sanahuja, s'endevina la disposició de les parts de la retòrica llatina clàssica.

Per totes aquestes raons, l'anàlisi dels *Conceptes i dites* em sembla un exercici intel·lectual de primer ordre. Valor, doncs.

Pompeu Casanovas i Romeu